

УДК 327.323.3(497.1)''1919/1943''
(049.3)

DOI: [https://doi.org/10.22182/
ni.3222018.11](https://doi.org/10.22182/ni.3222018.11)

Урош Шуваковић

Душан Чкребић,
Коминтерна: бурни
догађаји по СФРЈ и
Србију,
Завод за уџбенике,
Београд, 2018, 264 стр.

Књига Душана Чкребића
(р. 1927. у Нишу), *Коминтер-*

на: бурни догађаји по СФРЈ и Србију, представља значајан допринос нашој савременој политичкој историји, али можда и још значајнији допринос *политичкој социологији*. Њен значај је тим већи што долази из пера последњег живог, и уједно највишег комунистичког функционера Србије и СФРЈ, и то из периода док је Тито био жив.

Из своје генерације, па чак и међу онима који су били нешто млађи од њега, он је био најшколованији међу српским комунистичким функционерима и, извесно спада међу највеће интелектуалце између српских руководилаца из периода 1945-1990. Својом дуговечношћу данас је заправо последњи сведок историје југословенског и српског комунизма и фаза кроз које је он пролазио¹.

Душан Чкребић није био обичан сапутник комунизма. Потекао је из социјалног миљеа сиромашне занатске породице, да би током Другог светског рата био добро-

1) Наравно, никако не заборављамо др Борисава Јовића (р. 1928, Никшић, Багочина). Он је, међутим, врхунац политичке каријере достигао као председник Председништва СФРЈ (1990-1991), када је СФРЈ бројала своје последње дане. Сем тога, Јовић је био и политичар с почетка обнове вишепартизма у Србији, док се Чкребић након обнове вишестраначја повукао са свих функција. Приступио је 1990. Социјалистичкој партији Србије (СПС), али је убрзо напустио њено чланство. У том смислу, њих двојица, иако сличних година, су актери различитих периода југословенске (и српске) историје.

вољац на Сремском фронту и одликован Орденом за храброст². У Републици Србији обављао је највише функције тога доба: председник Привредне коморе Србије, Председник републичког Извршног већа (Владе Србије) 1974-1978, а у периоду 1978-1982 председник Скупштине Србије. Председника ЦК СК Србије 1982-1984, а председник Председништва Србије 1984-1986³. године. На нивоу федерације, био је члан ЦК СКЈ-а од 1982. до 1990, а Председништва ЦК СКЈ-а од 1982. до 1984. и од 1986. до јуна 1990.

Завод за уџбенике се одлу-

чио да ову књигу објави зато што она представља покушај пружања објашњења за многе данашње историјске догађаје и ситуације, на основу анализе прошлости, ранијих догађаја, чији је актер у периоду од око четири деценије, био и сам Душан Чкребић⁴. То значи да је књига заснована на примени анализе доступне грађе, али и на посматрању са учествовањем, посебно у неким од ситуација кави су били догађаји у вези са уставним амандманима 1971, тзв. *Плавом књигом*, Уставом из 1974, *Меморандумом САНУ* итд. Овде имамо прилике да сазнамо не само фак-

- 2) Ово сведочи о томе да ипак није сва српска омладина на силу терана у изгинуће на Сремском фронту, како то тврди Вук Драшковић
- 3) У периоду његовог вршења најодговорнијих функција у Србији, изграђен је аутопут Београд—Баточина (115км), завршена је изградња пруге Београд—Бар и Чачак—Пожега, окончани су радови на каналу Дунав—Тиса—Дунав, основан је Универзитет у Крагујевцу и Педагошко-технички факултет у Чачку, у Београду је изграђен Сава-центар. Отпочела је изградња Клиничког центра Србије у Београду, донета је одлука за почетак изградње ТЕ НИКОЛА ТЕСЛА Б снаге 2 x 620 MW, и ХЕ ЂЕРДАП II, пуштена је у рад сателитска станица у Приликама код Ивањице, изграђен мост на Дунаву Смедерево-Ковин и мост на Морави на путу за Пожаревац, отворен је у Колубарском угљеном басену угљенокоп Тамнава. Јуна 1984. године, као председник Председништва СР Србије, потписао је акт о одобрењу наставак градње храма Светог Саве на Врачару, због чега је одликован Орденом светог Саве Првог реда. Треба рећи, да је пре Чкребићеве одлуке патријарх Герман 86 пута писао захтев тадашњим властима да дозволе наставак на изградњи Храма.
- 4) После напуштања политике, Чкребић се посветио писању мемоарских и публицистичких дела. Објавио је, осим последње књиге коју овде представљамо, још седам књига, и то: *Запис на песку*, Београд 1995; *Између памћења и заборав*, Нови Сад 2007; *Живот. Политика. Коментари*, Београд 2008; *Поглед искоса*, 2009; *Коча Поповић – дубока људска тајна*, (три издања — прво 2011, друго проширено 2012. и треће 2017) и *Људи и догађаји*, Београд 2013. година. Свака од њих појединачно, и све оне скупа, представљају значајан допринос разумевању политичкох прилика и понашања политичких личности у времену социјалистичке Југославије.

те, већ и запажања учесника, нијансе у политичким ставовима тадашњих политичких функционера, суштинске разлике које су између њих постојале, односе снага у тадашњем српском и југословенском руководству итд. Неки ликови који су нам чак недавно са таласа РТС били представљани као велики реформатори - попут Ивана Стамболића - овом књигом су разобличени, како њихова улога у погледу на напад на недовршени Меморандум САНУ, тако и покушај да се представе као људи који су хтели неки споразум са покрајинама о њиховом статусу у Србији, али је Слободан Милошевић VIII седницом ЦК СКС то спречио. Чкребић сведочи да је било нешто другачије. Али, док указује да су Стамболићеве оцене Меморандума биле неодмерене, једнако тако указује на то да је Драгиша Буца Павловић - додуше по партијским кулоарима Градског комитета, мимо званичних седница - говорио о томе како опасност Меморандума лежи у томе што је он "95% тачан". Чкребић посебно указује на прецизну економску анализу

положаја Србије коју је извео академик Коста Михаиловић, и доноси свој завршни суд: "У међувремену, Србија је постала самостална држава, па Меморандум као докуменат само може да послужи као добар пример ангажовања научне институције на актуелним проблемима своје земље. Меморандум је изгубио практичну, употребну вредност јер Југославија више не постоји, а добио историјску, јер се односио на време када се политика према Србији а и њен однос према другима у Југославији могла и морала мењати" (Чкребић, 218, стр. 228). Наравно, ово ме претходи цео историјат политичке акције око Меморандума - који Чкребић заправо сматра наставком Плаве књиге - укључујући и покушаје да се он злоупотреби у хашким оптужбама против Србије и председника Слободана Милошевића.

Претходно питање које ће већина читалаца овог осврта поставити јесте: какве све ово везе има са Коминтерном. Основна теза коју заступа Чкребић - а морам да подсетим да исту тезу заступа и др Борисав Јовић⁵ - јесте

5) В. Борисав Јовић, *Како су Срби изгубили XX век*, Службени гласник, Београд, 2016.

да је од почетка Коминтерна водила антисрпску политику, оптужујући Србе за хегемонију у првој Југославији и да је та политика у односу на Србију настављена и током друге Југославије. Чак су и Коминтернини кадрови - Тито као најистакнутији, али и нпр. Иван Стево Крајачић, Копинич и др. на сцени. Чкребић сматра да се Кардељ послужио Крајачићем како би убедио Тита да пристане на конфедерализацију Југославије учињену Уставом из 1974. Рецензент ове монографије, академик проф. др Љубодраг Димић указује како: “У хронолошкој вертикали дугој готово један век, Аутор настоји да прати три историјска тока која се преплићу и међусобно утичу један на други— дугоопстајуће идеје и конкретну праксу Коминтерне према југословенској држави и српском народу, њен директни утицај на живот југословенске државе у

међуратном периоду и дешавања у Другом светском рату и инерцију утицаја које та институција посредно, али у континуитету врши и у времену када је више званично нема и деценијама удаљеним од година њеног постојања”.

О уставно-правном положају Србије након амандмана из 1971. Чкребић пише опширно и детаљно. Указује да су у српском руководству постојале бар две струје: једна , у којој су били Милош Минић, Латинка Перовић, Коча Поповић, Марко Никезић и још неки, а који су сматрали да се косовски Албанци не могу подвести под идентитет Србије, већ само Југославије. Други су сматрали да покрајине морају остати у Србији, указујући да њихово положај у односу према Србији не може да буде суперординирајући⁶. Та српска неслога је и довела да потпуно пропадне рад на Плавој књизи, за коју је за-

6) Чкребић овде директно полемише са ставовима Латинке Перовић изнетим у њеној књизин *Доминантна и нежељена елита* (Перовић, 2015). Наиме, Перовић износи став да би “препуштање Косова Србији” поставили најпре питање пристанка Албанаца, као већине на Косову на то, и друго може ли Србија да издржи бригу о свеукупном развоју толиког подручја као што је КиМ. Одговарајући на ово друго питање, Чкребић указује да је “ова друга опција измишљена јер нико није доводио у питање обавезу свих република и покрајина у развоју неразвијених подручја. Говорило се само о модалитетима те помоћи и њеној видини. *Упут се може рећи да је Србија издвајала за неразвијене између 37 и 40% од укупних средстава, управо колико су КиМ из савезног Фонда годишње и добијале*” (Чкребић, 2018, стр. 184, нагласио У.Ш.).

мисао била да укаже на не-одрживост уставно-правног положаја Србије у тадашњој СФРЈ. Тадашње српско руководство није имало снаге да се Титу супротстави, иако је имало прегршт аргумената за то. Тако је дошло до стварања системских, уставних претпоставки за разбијање Југославије, које су садржане у Уставу СФРЈ из 1974. којим је створена “једна бенигна и немоћна Федерација република и покрајина, које су располагале свака понаособ пуним суверенитетом и делимично прикривеним, али реалним и скоро пуним својством самосталних држава” (Чкребић, 2018, стр. 262). Иначе, брига за статус Србије у Југославији - коминтерновски или онај равноправан са другим југословенским републикама - представља црвену нит која се провлачи кроз читаву ову књигу. Осим тога, књига је врло важна са аспекта односа у погледу данашње ситуације на Косову и Метохији, јер се и у њој налаза податци о улагањима Србије у развој јужне српске покрајине, али и о томе како су покрајински

функционери Срби успешно били коришћени као оруђе у рукама оних који су били против Србије. У Војводини су аутономаши били претежно Срби, док су на Космету са захтевима албанских комунистичких функционера који су водили сепаратизму солидарност опет изражавали косовски српски комунистички функционери. И северна и јужна српска покрајина су заправо стално чиниле коалицију са Хрватском и Словенијом, а против Србије, готово приликом свих гласања у савезним институцијама. То је и сам Чкребић осетио на својој кожи на 17. седници ЦК СКЈ 1988⁷.

Оно што се запажа као мотив за писање књиге, из кога се попут неког плетива извучило мноштво података који су ткали слику друштвених и политичких односа у социјалистичко Југославији и социјалистичкој Србији - и што представља једну поруку Душана Чкребића генерацијама које долазе, јесте можда неко његово кајање, “трижа савести”, што није успео да

7) На нестатутарном гласању о поверењу члановима Председништва ЦК СКЈ које је организовао Стипе Шувар, једино њему није изгласано поверење, а што је потом потакло Васиља Тупурковског да то објасни деловањем тзв. непринципијелне коалиције у ЦК СКЈ. Чкребић је поднео оставку, али ју је на интервенцију Слободана Милошевића повукао.

издејствује рехабилитацију својих партијских другова који су неоправдано страдали у фракцијским борбама у Совјетском Савезу за власт у КПЈ, а од којих већину КПЈ/СКЈ никада није рехабилитовала. Међу том већином су, нпр. др Сима Марковић, оснивач СРПЈ (к) и Петко Милетић, шпански борац и главни конкурент Титу за место генералног секретара КПЈ. Марковића је рехабилитовала КПСС, али КПЈ/СКЈ никада, уз образложење Извршног бироа како их наша партија није ни осудила, па не може ни да их рехабилитује. Пишући посвету ове књиге која гласи:

“свим револуционарима КПЈ и њиховим унесрећеним породицама, који су се борили за велике идеје социјалне правде и једнакост међу људима, а који су били ликвидирани од бољшевичке и Коминтернине руке. Нажалост, од стране КПЈ-СКЈ

само су делимично били рехабилитовани”

Душан Чкребић је покушао да исправи - колико је то у његовој моћи - историјску неправду која им је, већини, нанета. Таквим својим поступком он показује не само свој однос према овим појединцима, већ прихвата и део одговорности због чега до тога није у неком тренутку дошло.

Литература

Јовић Борисав, *Како су Срби изгубили XX век*. Службени гласник, Београд, 2016.

Перовић Латинка, *Доминантна и нежељена елита: белешке о интелектуалној и политичкој елити у Србији (XX-XXI век)*. Дан Граф, Београд; Радио-телевизија Војводине, Нови Сад, 2015.

Чкребић Душан, *Коминтерна: бурни догађаји и њихове последице по СФРЈ и Србију*. Завод за уџбенике, Београд, 2018.